

CUNOAȘTEREA CUNOAȘTERII RĂZBOIULUI

THE KNOWLEDGE OF WAR KNOWLEDGE

General de brigadă (r) CS I dr. Gheorghe VĂDUVA*

Aproape toate științele – de la cele naturale la cele sociale – au un loc al lor special și în domeniul militar. Mai mult, domeniul militar este unul dintre acele sectoare de vârf ale solicitării, folosirii, stimulării și, pe această bază, creării și evoluției tehnologiei înalte, tehnologiei informației și chiar tehnologiilor neconvenționale. Tocmai războiul – cea mai cumplită și cea mai hultă dintre acțiunile umane, forța numărul unu a distrugerii – este cel care stimulează dezvoltarea tehnologică și informațională, adică domeniul de vârf al progresului și, deci, al bunăstării? Cum ne explicăm acest paradox? Desigur, nu lipsesc răspunsurile la aceste întrebări. Oricare om poate specula cât dorește el pe această temă, pentru că războiul nu rămâne la îndemâna cunoașterii comune, dar nici nu este lăsat pe mâna savanților. Mai exact, cunoașterea comună nu poate pătrunde în structurile și determinările complicate ale războiului și cu atât mai puțin în nivelul cunoașterii cunoașterii acestui fenomen pe care oamenii și-l interzic de fiecare dată când îi simt efectele și în folosesc mereu atunci când li se urcă sângele la cap. Oare? Numai atunci?

Cuvinte cheie: război; cunoaștere; cognitiv; determinare; informație; interes.

Utmost all the sciences – from the natural to the social ones – have their special place in the military field. Moreover, the military field is one of those top sectors of the solicitation, use, stimulation and, on this background, creation and evolution of high technology, information technology and even unconventional technologies.

Is just the war – the most awful and hated of the human actions, the number one force of destruction – that stimulates the technological and informational development meaning the high field of progress and, so, of welfare? How we can explain this paradox? Of course, the answers to these questions don't miss. Any human can speculate as he wishes on this theme because war isn't at common knowledge hand but neither is let only for savants. More exactly, the common knowledge can't intrude in the complicated structures and determinations of war and less in the level of knowledge of this phenomenon knowledge which peoples forbid every time they sent its effects and always use when they get nervous. Is it? Do they do this only then?

Keywords: war; knowledge; cognitive; determination; information; interest.

* Cercetător științific principal, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”; e-mail: vaduvageorge@yahoo.com

1. Este războiul o știință, o artă sau ambele la un loc, integrate într-un concept unitar, dar complex și indivizibil?

Ce este războiul ? O artă sau o știință? Această întrebare și-o pune și Clausewitz în celebra sa lucrare – cunoscută și tradusă în mai toate limbile mai mult sau mai puțin războinice ale pământului – *Despre Război*¹. Desigur, el folosește, chiar în explicarea unuia dintre titluri – *Uzul limbii încă nu s-a fixat* – o expresie sugestivă: „Știință – când scopul este cunoașterea pură; artă – când scopul este capacitatea de acțiune”²

De știința războiului se vorbește mai puțin. Sau nu se vorbește aproape deloc. Războiul este, în general înțeles ca un fenomen complicat, cu determinări greu accesibile muritorului de rând. Uneori, aceste determinări par o fatalitate, alteori, ele sunt încorporate – cel puțin așa se crede – în voința unora dintre mai marii sau mai micii decidenți politici ai lumii.

Avem de-a face cu cel puțin trei tipuri de cunoaștere, atunci când este vorba de fenomenul război: cunoașterea structurilor, funcțiilor, acțiunilor și procedurilor care se folosesc în război – cunoașterea profesională a structurilor, proceselor și acțiunilor –, cea care generează, în interiorul instituției militare și chiar în interiorul instituției politice decidente, o cultură a războiului, adică un sistem de valori pe care se sprijină instituția războiului. Această „instituție”, în sensul unor legi, principii, reguli, lecții învățate, experiențe și efecte, are, ca pivot, armata. Dar și armata diferă destul de mult de la o epocă la alta, de la un concept la altul. Spre exemplu, armatele din vremea consolidării națiunilor – armatele naționale – nu sunt identice cu armatele profesioniste din trecut, nici cu armatele profesioniste de azi. Dar și astăzi, spre exemplu, armata Elveției nu are același concept cu armata (forțele armate) Statelor Unite. Armatele bazate pe conscripție nu sunt la fel cu armatele formate din mercenari, nici cu armatele profesioniste, alcătuite pe bază de voluntariat. Dar toate aceste instituții militare au un imens patrimoniu de valori comune, care alcătuiesc patrimoniul universal al instituției militare, unele care țin de știința și arta războiului, altele de dimensiunea morală a acestui fenomen și a oamenilor care îl fac – onoare, demnitate, curaj, spirit de sacrificiu, camaraderie, respect față de adversar etc. –, toate înscriindu-se în ceea ce numeam mai sus cultura războiului.

Cunoașterea acestei culturi, acestor valori ține de o altă dimensiune a cunoașterii războiului, care creează, de fapt, suportul istoric, psihologic, sociologic și moral pe care se formează cultura profesională a războiului, adică valorile care stau la baza structurii de

¹ Carl von Clausewitz, *Despre război*, Editura militară, București, 1982, pp. 132-134.

² Carl von Clausewitz, *Ibidem*, p. 132.

rezistență a luptătorului. Și chiar dacă motivația carierei militare, ca și cea a acțiunii în spațiul războiului, ține de determinări politice, deci de interes – și, în cele mai multe cazuri de un interes vital – sistemele de valori morale constituie adevărata structură de rezistență deopotrivă a soldatului, a generalului și a întregii instituții, indiferent cum s-ar denumi ea.

Problema cunoașterii, în război, scrie Clausewitz, nu este prea complicată. Dimpotrivă, ea este și trebuie să fie cât se poate de simplă, întrucât soldatul nu este profesor, iar comandantul nu este savant.

Totuși, cunoașterea, în război, este diferențiată. La eșalon mic – eroism, acțiune, date, fapte. La eșalon mai mare – gândire. La nivelul comandantului, „aproape totul trebuie lăsat în seama geniului.”³ Evident, nu există geniu acolo unde nu există cultură și nu există cultură acolo unde nu există cunoaștere profundă.

Clausewitz spune că, totuși, este mai ușor să faci planul decât să determini întrebuintărea lui. „Când este însă vorba de efectul luptelor, unde rezultatele materiale devin motive, aveam de-a face numai cu natura lor spirituală. Cu alte cuvinte, tactica va întâmpina mult mai puține dificultăți teoretice decât strategia.”⁴

Desigur, primul dintre cei care acționează în spațiul este luptătorul, adică soldatul. El nu trebuie să știe prea multe, întrucât nu are nevoie de prea multe. Simplificând, odinioară, el trebuia să știe doar să lupte în formație (pentru că în formație era mai puternic și se simțea în oarecare siguranță), să mînuiască sabia, arcul sau fiinta, să-și ajute camaradul și, eventual, să nu se sperie de tertipurile inamicului. Astăzi, el trebuie să știe să folosească o cască multifuncțională, un calculator, să intre într-o bază de date și să facă, în continuare, cam aceleași lucruri pe care le făceau cei din antichitate, dar cu alte mijloace și într-un alt sistem de referință, cel de rețea, cel înalt tehnologizat. Soldatul de azi, cu ajutorul senzorilor și sistemelor moderne de observare-supraveghere, vede dincolo de ceea ce se vede, iar cu ajutorul bazelor de date la care are acces instantaneu, apăsând pe o tastă, înțelege ce se întâmplă în zona lui și ia o decizie de acțiune nemijlocită bazată pe o informație în timp real. El, luptătorul, trebuie să cunoască deci acest sistem sau aceste sisteme în rețea, fără să-i pese de ecuațiile care modelează structurilor, fluxurile informaționale, rutările și alte chestiuni tehnice sau informaționale de care habar n-are, așa cum nu are habar nici de calculatorul de la bordul mașinii pe care o conduce sau de magistralele calculatorului pe care îl are în casca sa multifuncțională... Evident, soldatul de azi are o nevoie de o minimă cultură IT, de o minimă cunoaștere a principiilor după care funcționează rețelele, bazelor de date, de o minimă cunoaștere a scutului informațional care îl protejează și îl ajută să vadă

³ Carl von Clausewitz, *Ibidem*, p. 124.

⁴ Carl von Clausewitz, *Ibidem*, p. 124.

spațiul imediat al luptei, precum și de cunoașterea mijloacelor de luptă ale adversarului cu care el intră nemijlocit sau mijlocit în contact. Asta-i „sabia” lui de azi. Iar forța lui constă în abilitatea de a folosi rețeaua și efectul de rețea, tehnologia informațională și arma sofisticată pe care o are în dotare.

Teoria generală nu-l ajută prea mult, dar fără un minim de cunoștințe de strategie, de artă operațională și de tactică nu poate rezolva problemele cu care se confruntă, pentru că nu le înțelege structurile, determinările și conexiunile, pentru că nu știe pe ce buton să apese pentru a obține efectul care i se cere sau pentru a-și proteja viața.

Afirmația lui Clausewitz potrivit căreia teoria nu este o doctrină, adică o „îndrumare pentru acțiune” este valabilă și azi, dar nu poți nici înțelege, nici învăța „lecția învățată”, întrucât nu-i înțelegi nici semiotica, nici sintactica, nici semantica, dacă nu ți-ai format, în perioada de pregătire, structurile cognitive necesare acestui proces de înțelegere rapidă și obligatorie. Ca și pe timpul lui Clausewitz, esența constă în trecerea de la „forma obiectivă a unei cunoașteri la forma subiectivă a unei capacități.” Capacitatea vine și va veni totdeauna nu doar din forța naturală a reacției, ci mai ales din forța obiectivă a cunoașterii. Un luptător care cunoaște spațiul luptei, procedurile, inamicul terenul și propria sa capacitate de acțiune este mult mai puternic decât unul care nu le cunoaște. Este adevărat, „studiul va deveni eficace datorită talentului”, așa cum spune marele gânditor la care, iată, ne raportăm și astăzi, dar talentul nu substituie efortul cunoașterii, ci doar îl face mai rodnic. Napoleon nu a fost un savant. A fost însă un comandant talentat și un foarte bun cunoscător al determinărilor, funcțiilor și rolului războiului în vremea sa.

Teoria nu este o pedalare în abstract, un și interminabil de demonstrații despre nimic. Teoria este analiză, teoria este critică. Aceasta-i sarcina ei. Asta a văzut Clausewitz în teorie, ca analiză și, evident, ca efect al cunoașterii. Recunoaștem aici o viziune care se apropie de cea a lui Kant din „Critica rațiunii pure”, cel puțin în ceea ce privește rolul analizei. Cărțile îți arată drumul. Rostul teoriei este acela de a-l ajuta pe fiecare să-și croiască „drumul prin desiș, permițându-i să găsească chestiunea ordonată și dezburuienită”.⁵

Este adevărat, astăzi, comandantul nu mai este un general care stă într-un observator și, de acolo, inspirat, dictează manevrele, dispozitivele, acțiunile, introducea în luptă a rezervelor, reconstituirea rezervelor etc. Astăzi, comandantul este una dintre piesele grele din rețea – e drept, tot cea mai importantă –, tot cel care ia decizie și își asumă responsabilitatea efectelor, dar într-un context mult mai complicat și, în același timp, strict interdependent. Sistemul de comandă-control nu mai este un simplu C (comandant), ajutat

⁵ Carl von Clausewitz, *Ibidem*, p. 125.

de un stat major, ci a ajuns la C4, ceea ce înseamnă integrarea, în același concept – cel de comandă-control –, a patru dimensiuni: comanda, controlul, comunicațiile și computerele, adică ordinatoarele, rețelele, apoi sistemele I2SR (informații, intelligence, supraveghere, cercetare, recunoaștere etc., cu toate componentele lor ultramoderne și, evident, platformele de luptă, adică entitățile luptătoare, forța de lovire terestră, navală, aeriană, din ciber spațiu etc., întrunită, integrată, de alianță, de coaliție etc.

Cunoașterea domeniului, cunoașterea profesiei, cunoașterea conexiunilor și determinărilor implică o conectare la aceste dimensiuni, implică o nouă cultură a războiului, care se extinde în spațiul IT, în cel al rețelelor, în cel al fluxurilor informaționale, în cel al sistemelor de asistență computerizată, în cel al comportamentului uman în condițiile unui nou tip de stres.

Teoria duce totdeauna și dintotdeauna la formarea de principii și reguli. Există o lege a gândirii, o lege filosofică a gândirii, care conexează în raționamente informațiile și judecățile, care configurează conexiunile. Scopul acestei legi nu este acela de a dezvolta, cum spune Clausewitz, o „formulă algebrică pentru câmpul de luptă; căci și aceste principii și reguli sunt menite mai mult să determine în spiritul care gândește principalele liniamente ale mișcărilor cu care s-a obișnuit, decât să-i marcheze, ca niște jaloane, calea de urmat în execuție.”⁶ Scopul acestei legi este argumentarea, expertizarea și justificarea deciziei. Atât a clei strategice, cât mai ales acelei politice. Războiul este un fenomen social, este o continuare a politicii prin alte mijloace, prin mijloace violente, iar această conexiune nu se poate face oricum.

Chestiunile intime ale rețelelor, formulele după care se stabilesc concentrația de carbon în oțelul din care se face blindajul tancului sau și frecvența impulsurilor Delta rămân indiferente pentru acțiunea tactică, pentru operație și chiar pentru dimensiunea strategică a angajării unui lupte sau pentru îndeplinirea unei misiuni. Sergentul nu le știe, nici generalul nu face uz de ele. „Strategia folosește hărți, fără a se sinchisi de măsurători trigonometrice; ea nu cercetează cum trebuie organizată o țară, educat și guvernat un popor, ci preia toate aceste elemente așa cum se întâlnesc în comunitatea statelor europene și atrage atenția când situații foarte diferite au o influență notabilă asupra războiului.”⁷

2. Cunoaștere și conducere

Cunoașterea necesară conducerii războiului este mult limitată. Volumul mare de cunoștințe din perioade pregătire se concentrează pe timp de război, în câteva principii, în

⁶ Carl von Clausewitz, *Ibidem*, p. 125.

⁷ Carl von Clausewitz, *Ibidem*, p. 128.

câteva rezultate mari. „Numai aceste activități, ce se revarsă nemijlocit în marea războiului, trebuie cunoscute de cel ce vrea să le conducă.”⁸

Marii comandanți nu provin din rândurile savanților, nici din cele ale teoreticienilor. Prea multe detalii îi încurcă. Marile spirite accesează doar marile idei. Iar marile idei creează și întrețin marile spirite. Teoreticianul din domeniul strategiei este un om de știință. Strategul – adică cel care creează acțiunea strategică în război, ca și cel care configurează marile coordonare, marile orizonturi ale pregătirii armatei pentru război – este un artist al războiului, este un vizionar, este un comandant, un conducător. Dar, chiar dacă are o predispoziție nativă către un astfel de domeniu, nu poate ajunge la această performanță fără o educație pe măsură, fără o cunoaștere a domeniului. Această afirmație, considerăm noi, este valabilă nu doar pentru conducerea războiului, ci și pentru conducerea politică a unei țări, pentru conducerea unui guvern, pentru înfăptuirea unui ideal, dar mai ales pentru configurarea acelui ideal. Idealul nu poate fi configurat de analfabeți, ci de oameni capabili să înțeleagă lumea din care fac parte și, pe baza cunoașterii, să anticipeze viitorul, să vadă orizonturile.

„Cunoașterea trebuie să fie corespunzătoare cu rangul” scrie Clausewitz, iar acest lucru îl știe, acum, orice muritor de pe planeta Pământ. Și mai scria ceva Clausewitz: „Cunoașterea, în război, este foarte simplă, dar nu foarte ușoară”. La nivelul înaltului comandant, cunoașterea „este una dintre cele mai dificile ce există pentru spiritul uman.”⁹ Așa a fost atunci, așa a rămas și astăzi. Spre exemplu, din prețuire pentru gândirea savantă în soluționarea problemelor strategice și chiar a celor tactice din timpul războiului, comandanții chinezi de odinioară erau însoțiți, în campanii, de savanți. Toate deciziile pe care le luau erau discutate, mai întâi, cu acești savanți.

Pentru că războiul nu este o simplă activitate, o afacere ca oricare alta – cum se acreditează și astăzi această idee –, ci o activitate cu totul specială, de foarte mare anvergură, de mare angajament și cu efecte extrem de complexe. „Războiul este un act al relațiilor umane” scria Clausewitz, iar relațiile umane sunt totdeauna complexe, dificile și cu o mare doză de imprevizibilitate. Relațiile umane, în partea lor vizibilă, sunt raporturi între oameni și între comunitățile omenești. Ele țin de ontologia existenței sociale, de gnoseologia activității umane conștiente, de logica gândirii, precum și de proiecția acestor lucruri în viitor, de perceperea și reprezentarea orizonturilor, de configurarea și de calcularea evoluției lor dincolo de ceea ce se vede.

⁸ Carl von Clausewitz, *Ibidem*, p. 128.

⁹ Carl von Clausewitz, *Ibidem*, p. 129.

Nu există însă cunoaștere fără judecată, nu există știință fără artă, ... „unde scopul este cunoaștere și producție, acolo este domeniul artei; știința domnește acolo unde țelul este cercetarea și cunoașterea.”¹⁰ Războiul este, desigur, o artă – arta de a aplica ingenios principiile –, dar „războiul nu ține de domeniul artelor și al științelor, ci de domeniul vieții sociale.”¹¹ Și în viața socială există însă artă, există imaginație, creație, imprevizibilitate și neașteptare. Artă există și în cel mai hulit, dar, totuși, cel mai important domeniu al activității umane – domeniul politic. Politicul este expresia concentrată sau uimitor de detaliată și de nuanțată a intereselor, mai ales a intereselor importante, comune, și a celor vitale, ia „scrierea” politică a acestora a fost dintotdeauna o știință a aleșilor și o artă a genilor. Pentru că și în politică există genii. Mai mult, tot ea, politica, așa cum scria tot Clausewitz, este „pântecele în care războiul se dezvoltă.”¹² Mai mult, războiului nu este un câmp de spice pe care le dobori cu o coasă, întrucât, fiecare în parte, nu are valoare individuală, ci o pădure formată din copaci mari pe care securea trebuie să-i atace cu chibzuială.

3. Este oare necesară o cunoaștere a cunoașterii războiului?

Cunoașterea războiului are multiple dimensiuni și multiple conexiuni. Desigur, importanți sunt decidenții politici – cei care hotărăsc folosirea războiului pentru rezolvarea pe calea armelor a unui diferend, pentru apărarea unei țări sau a unei alianțe, pentru soluționarea unei crize, pentru impunerea prin forță a unui anumit tip de comportament etc. –, dar știința și arta acestui fenomen, mecanismele prin care el este analizat, cunoscut, catalogat, clasificat etc. etc. se cer ele însele cunoscute. Cu alte cuvinte, însăși cunoașterea războiului este un obiect al cunoașterii. Cunoașterea cunoașterii războiului este cu totul altceva decât cunoașterea războiului și cu atât mai mult decât cunoașterea proceselor de formare a cunoștințelor și deprinderilor necesare acțiunii militare și civil-militare în război.

Cunoașterea cunoașterii războiului este o cunoaștere a științei și artei războiului în structurile, funcțiunile și metodele lor, este o metacunoaștere. Dacă înseși cunoașterea războiului ca fenomen și cunoașterea profesională (de interior, de meserie) a războiului, a modalităților de ducere a operațiilor și acțiunilor tactice este limitată și redusă la ceea ce este strict necesar războiului sau acțiunii militare, ce rost are o metacunoaștere? Ce înseamnă, de fapt, cunoașterea cunoașterii războiului? O refundamentare a legilor și principiilor războiului și luptei armate? O justificare a ieșirii din principii, așa cum se manifestă azi unele confruntări militare asimetrice? O regândire a științei și artei războiului

¹⁰ Carl von Clausewitz, *Ibidem*, p. 133.

¹¹ Carl von Clausewitz, *Ibidem*, p. 133.

¹² Carl von Clausewitz, *Ibidem*, p. 133.

pe suportul noilor evoluții și revoluții politice, științifice, tehnologice și informaționale? Va trebui oare să regândim istoria militară, geografia militară, sociologia militară, psihologia militară, balistica, topografie militară și toate celelalte științe care au ajutat războiul să ajungă, așa cum a ajuns, până în zilele noastre? Sau dorim să înțelegem noile conexiuni ale acestor științe militare în gestionarea noului tip de război și a intervenției militare în gestionarea crizelor și conflictelor armate?

Desigur, la toate aceste întrebări se poate răspunde tranșant. De altfel, unele dintre variantele de răspunsuri sunt conținute chiar în întrebări. Ideea nu este doar să punem la îndoială, să infirmăm sau să confirmăm importanța științei și artei războiului – a războiului concret, ca fenomen sau a esenței războiului, în calitatea lui de concept, de formă a acțiunii umane organizate violente, ci să analizăm în detaliu comportamentul științelor efective ale acțiunii militare – strategia, arta operativă (operațională) și tactica – în determinările lor actuale, sub presiunile noilor conexiuni care vin din zona informației, a tehnologiei de vârf, dar și a reconfigurărilor geopolitice, din cea a deplasării din ce în ce mai accentuate a războiului spre spațiul cognitiv, adică spre categorii, concepte, baze de date, sisteme de valori, limbaje, alte suporturi și alte domenii posibile de confruntare.

Există numeroase teorii care afirmă că războiul nu mai este și nu mai poate fi ce a fost, că, odată cu profesionalizarea armatelor, el devine din ce în ce mai mult un fel de afacere și că ar trebui tratat ca atare. Există, pe de o parte, marea amenințare nucleară și a sistemelor performante de arme care exercită o puternică funcție de descurajare și, pe de altă parte, o extensie a războiului spre alte domenii decât cele care l-au consacrat, cum ar fi cele financiare, economice, informaționale și mediatice. Unii spun chiar că avem de-a face nu cu extensii ale războiului, ci cu adevărate războaie, cu noul război, mai exact, cu noi forme și formule ale mijloacelor violente ale politicii.

Analiza pe care o face John Lewis Gaddis, spre exemplu, în „Războiul Rece”¹³ subliniază frustrările marilor puteri din timpul acestei confruntări de mari proporții, recrudescența puterilor pe care nu le mai puteau controla, cu alte cuvinte, reconfigurările suporturilor de putere pe baza cărora se reelaborau și s-au reelaborat politicile și strategiile de confruntare, de conexiune sau reconexiune. Aceste descrieri amănunțite ale suporturilor de putere și dinamicii lor relevă, de fapt, suporturile noului război și necesitatea reanalizării științei și artei războiului, folosind metodele clasice ale observației, experimentului, analizei, sintezei, generalizării, abstractizării și concretizării. Știința războiului trebuie pusă sub lupă, principiile de odinioară puse la îndoială, fie pentru a fi reconfirmate și redemonstrate, fie

¹³ John Lewis Gaddis, *Războiul Rece*, Editura Rao international publishing company, 2006, tradusă în limba română de Diana Pușcașu Țuțianu, 2009, pp. 159-175.

pentru a fi negate și înlocuite cu altele noi, în măsura în care ele rezultă din acest proces al cunoașterii cunoașterii, deși epistemologia nu generează principii, ci ieșirea din orice principii. Credem că este necesară o epistemologie a războiului, a științei războiului, așa cum rezultă din noile evoluții și din noul impact la granița dintre știința și arta militară.

În loc de concluzie

Cunoașterea războiului, ca și cunoașterea cunoașterii războiului, nu este doar o atribuție ale comandantului militar și statului său major, a generalului și soldatului. Ea este un domeniu extrem de important al cunoașterii, face parte din patrimoniul gândirii și, în același timp, din rolul și rostul gândirii cognitive și creative a omului. Tot ce ține de fenomenul război are determinări, cauze și efecte în planul conflictualității, dar și în cel al armonizării contrariilor, în planul zonelor care produc imprevizibilitate și chiar haos, dar și în planul duratei. Totul se întemeiază pe cunoaștere, iar cunoașterea este un proces continuu și expansiv. Cunoașterea cunoașterii războiului nu înseamnă neapărat modelarea matematică a acțiunilor și operațiilor militare, dar nici nu se poate lipsi de dimensiunea matematică a cunoașterii, planificării și modelării. Dincolo de toate acestea, în centru războiului, se află și se va afla totdeauna omul, cu partea lui care explorează orizonturile și aduce totdeauna la suprafață adâncurile.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Carl von Clausewitz, *Despre Război*, Editura Militară, București, 1982
Robert Greene, *The 33 strategies of war*, Profile Books
John Lewis Gaddis, *Războiul Rece*, Editura Rao international publishing company, 2006,
tradusă în limba română de Diana Pușcașu Țuțuianu, 2009
Teodor Frunzeti, Mircea Mureșan, Gheorghe Văduva, *Război și haos*, Editura CTEA,
București, 2009

